

ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน
CULTURAL CAPITAL AND THE DEVELOPMENT OF GRASSROOTS ECONOMY
IN LOCAL COMMUNITIES

พระมหาประกาศิต ฐิติปัสสัทธิกร¹

พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และ สัณญา สดประเสริฐ,

Phramaha Prakasit Thitipassitthikron¹

Phrapalad Prapoj Yusamran and Sanya Sodprasert

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: prakasit.mcu@gmail.com¹

Received 19 July 2024; Revised 8 August 2024; Accepted 24 January 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและทุนวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครปฐม” มุ่งศึกษาแนวทางการนำทุนทางวัฒนธรรมมาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ด้วยว่าความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมต่อเศรษฐกิจฐานรากเป็นรากฐานของอัตลักษณ์ชุมชน ทุนทางวัฒนธรรม เช่น ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และอาหารพื้นบ้าน ช่วยสร้างความแตกต่างและคุณค่าเฉพาะตัวของชุมชน เป็น “ทุน” ที่ไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ง่าย สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ เมื่อชุมชนสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอด เช่น งานหัตถกรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะกลายเป็นสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูง ช่วยเสริมรายได้ให้ครัวเรือนและชุมชน เป็นการเชื่อมโยงภูมิปัญญากับเศรษฐกิจ ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมทำหน้าที่เป็น “สะพาน” เชื่อมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความหมายกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นความสมดุลทั้งด้านรายได้ คุณภาพชีวิต และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดึงดูดนักท่องเที่ยว เกิดการใช้จ่ายในชุมชน สร้างอาชีพใหม่ เช่น โฮมสเตย์ ไกด์ท้องถิ่น และร้านค้า การอนุรักษ์วัฒนธรรมพร้อมกับสร้างมูลค่าเพิ่ม ทำให้เศรษฐกิจฐานรากไม่เพียง “อยู่ได้” แต่ยัง “ยืนได้” อย่างมั่นคงในระยะยาว ทุนทางวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงร่องรอยอดีต แต่คือ “พลังสร้างสรรค์” ที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยการแปรเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็รักษาเอกลักษณ์ ความเป็นภาคภูมิใจ และคุณค่าภูมิปัญญาของชุมชน

คำสำคัญ: ทุนทางวัฒนธรรม; การพัฒนา; เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์,

Abstract

This academic article forms part of the research project entitled “ *Mechanisms for Driving the Creative Economy Based on Buddhist Capital and Cultural Capital of Communities in Nakhon Pathom Province* ” . It focuses on examining the conceptual framework of utilizing cultural capital in developing community-based economies. The significance of cultural capital for grassroots economic development lies in its role as the foundation of community identity. Cultural capital—such as traditions, local wisdom, arts, and indigenous cuisine—creates distinctiveness and unique value for communities. It serves as a form of “capital” that is difficult to replicate, thereby generating new economic opportunities. When communities transform cultural capital into extended practices, such as handicrafts or cultural tourism, these become high value-added products and services, contributing to increased household and community income. This process connects indigenous knowledge with the economy, positioning cultural capital as a “bridge” linking meaningful coexistence with economic development. The approach emphasizes balance among income generation, quality of life, and local pride. Cultural traditions, rituals, and local wisdom also serve as attractions for visitors, stimulating community-based spending and creating new occupations, such as homestays, local guides, and small businesses. The integration of cultural preservation with value creation ensures that grassroots economies can not only “survive” but also “thrive” sustainably in the long term. Cultural capital is not merely a vestige of the past but rather a form of “creative energy” that enables communities to strengthen and sustain grassroots economic development. By transforming cultural capital into economic value while simultaneously preserving community identity, pride, and wisdom, local development becomes both meaningful and resilient.

Keywords: Cultural Capital; Development; Creative Economy.

ความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา

ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีผู้มีความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยมากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ ซึ่งหากสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนดังกล่าวได้อย่างเต็มที่แล้ว ก็จะนำมาซึ่งการสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย ดังนั้น การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม จึงเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เกิดแนวความคิดในการที่จะนำเอาวัฒนธรรมที่สั่งสมมาพัฒนาให้เกิดคุณค่าและมูลค่า อันส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามในที่สุด ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2547) กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้คู่ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต (2557) กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่ดีงามที่คนในอดีตคิด ทำขึ้น แสดงออกและสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งสิ่งที่จับต้องได้

และจับต้องไม่ได้ David Throsby (2001) ให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรม ว่าหมายถึง ทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคมนอกเหนือจากการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ

ดังนั้น ทุนทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีมูลค่า ที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นมาแปลงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด

องค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่คนในอดีตคิด ทำขึ้น แสดงออกและสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ จำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ประกอบด้วย

1) เป็นมรดกตกทอด เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ ประกอบด้วยสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ อาทิ โบราณสถานขนาดใหญ่ กับสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้จำพวกวัตถุ บันทึกล่าเรื่อง เป็นเอกสาร ตำรา บันทึกรูป เช่น ภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาของชาวใต้ บันทึกรูปในศิลปาจารย์

2) เป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์พิเศษหรือเนื้อในของวัฒนธรรม เป็นการกระทำของมนุษย์ ประกอบด้วยเอกลักษณ์พิเศษในการทำมาหากิน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ภาษา กิริยา สำเนียงพูด ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพิธีกรรม สุนทรียศาสตร์-สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นความสวยงามตามอารยธรรม ซึ่งควรมีการสืบสานทำนุบำรุงให้คงอยู่ ระบบเครือญาติและระบบสังคม

3) ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ ได้แก่ ศาสตร์หรือความรู้ของบรรพชน อาทิ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และการคำนวณ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร้อยแก้ว ร้อยกรอง ฯลฯ หน่วยซึ่งดวง วัด อาทิ คีบ วา สอก ชิวศาสตร์ เป็นความรู้เกี่ยวกับการยังชีพ อาทิ เครื่องมือดักจับสัตว์ เครื่องการเกษตร เครื่องมือจับปลา เป็นต้น ยุทธศาสตร์ในการป้องกันตนเองและการรักษาชีวิต เช่น มวยไทย ฟันดาบ กระบี่ กระบอง การเขียนตำราพิชัยสงคราม ฯลฯ การเยียวยาชีวิตหรือแพทยศาสตร์ เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การทำและใช้สมุนไพร การนวดแผนโบราณ ฯลฯ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ โดยใช้ความรู้ในเชิงรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์และธรรมศาสตร์ เช่น ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ฯลฯ ศิลปศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์รวมทางศิลปะที่สำคัญ โดยวัฒนธรรมถือเป็นทุนและต้นทุนที่สำคัญ เนื่องจากการก่อเกิดวัฒนธรรมแต่ละด้านจะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว หากมีการพัฒนาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสม ก็อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมนั้นๆ ให้เสื่อมคุณค่าหรือสูญหายไปจากสังคม

แนวโน้มและโอกาสการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2568) ได้กล่าวถึงแนวโน้มและโอกาสการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ประกอบด้วย

1) คนไทยและสังคมไทยมีความตื่นตัว เห็นคุณค่าและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ว่าสามารถนำมาใช้เสริมสร้างวิถีชีวิตของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขยั่งยืนได้ ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีผู้รู้ภูมิปัญญามากมายกระจายทุกพื้นที่ คนไทยมีฝีมือมีความประณีตละเอียดอ่อนในงานศิลปะ ซึ่งถือเป็นจุดแข็งและโอกาสที่จะให้บุคคลเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ร่วมดูแล อนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างสรรคผลผลิตจาก

2) ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ระบบการค้าเสรีเปิดโอกาสให้ประเทศไทยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้และการสร้างสรรค์คุณค่า พัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เช่น การนวดแผนไทย สมุนไพรไทย อาหารไทย รวมถึงการพักผ่อนและท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไทย ฯลฯ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์คุณภาพและคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ในชุมชน

3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและโครงสร้างของการบริโภค การส่งออกของสินค้าและบริการของประเทศไทยในอนาคตขึ้นอยู่กับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของการบริโภคของสังคมโลก และการวางแผนอย่างถูกต้องในการพัฒนาและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศต่างๆ ประเทศพัฒนาแล้วที่เป็นคู่ค้าสำคัญส่วนใหญ่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีแนวโน้มต้องการสินค้าและบริการเฉพาะด้านมากขึ้น เช่น การดูแลสุขภาพ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและการรักษาพยาบาล จึงเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะพัฒนาสินค้าและบริการเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น การแพทย์แผนไทย สมุนไพรไทย รวมถึงการพักผ่อนและท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพทั้งด้านสถานที่และบุคลากร

4) ความร่วมมือระหว่างประเทศที่เข้มแข็ง กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสาร เป็นความร่วมมือทั้งในระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาคเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและวิชาการ เกิดสัมพันธภาพที่ดีที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา และการบริหารจัดการด้านต่างๆ ในระดับนานาชาติ

5) กระแสโลกที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลดีต่อประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีโอกาสใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่นำไปสู่ความยั่งยืนรองรับความต้องการสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวัตถุดิบจากธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น และยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในระดับรากหญ้าให้เชื่อมโยงสู่เวทีโลก

6) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จะช่วยสร้างโอกาสการตลาด และการเรียนรู้ให้กับผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและเจ้าของภูมิปัญญาในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพ การดำเนินงาน รวมถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สินค้าบริการ และงานด้านศิลปวัฒนธรรมสู่โลกภายนอกได้อย่างรวดเร็ว

แนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

เพื่อให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการ เสริมสร้างทุนทางสังคม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2568) จึงกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ดังนี้

1) การฟื้นฟู ถอดคุณค่า พัฒนา และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ

สำหรับการฟื้นฟู ถอดคุณค่า พัฒนา และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ อาทิ ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย พัฒนาและสร้างนวัตกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งที่อยู่ในวิถีชุมชนให้ออกมาอย่างเป็นระบบ พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับนโยบายหรือโครงการสำคัญของประเทศ ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในการเชื่อมต่อภูมิปัญญา สนับสนุนกระบวนการขยายผลนำภูมิปัญญาไปใช้ในทางปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจของชาวบ้านที่เกิดจากใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและพัฒนาไปสู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมคุณภาพ มาตรฐาน และสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและความต้องการของตลาด

2) การจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

การจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง อาทิ สร้างและพัฒนาแหล่งและกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่าย โดยสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ หอสมุด หอศิลป์ อุทยานแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่มีชีวิตชีวา เป็นต้น จัดทำฐานข้อมูล แผนที่นำทางหรือทำเนียบทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ที่มีความชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วนที่สามารถเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวก ส่งเสริมการเสริมสร้างค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์แก่ประชาชนโดยให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงามอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมให้มีการใช้วัฒนธรรมของชุมชนมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้ภาษาถิ่น การลงแขก การเครพผิปปูตา การจัดการแหล่งน้ำผ่านระบบเหมืองฝาย ประเพณีสืบทอดปาและลุ่มน้ำ ฯลฯ

3) การเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเอื้ออำนวยต่อการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรม

การเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเอื้ออำนวยต่อการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรม อาทิ ระดมพลังทุกภาคส่วนในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนางานวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น การนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ การลงทุนทางวัฒนธรรม ฯลฯ กระจายอำนาจ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานวัฒนธรรมของตนเอง สนับสนุนสภาวัฒนธรรมทั้งในระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคให้เข้ามามีบทบาทหลักในการเป็นศูนย์กลางด้านการติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคม ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ทุนทางวัฒนธรรมหลายเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง เช่นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพลวัต (Dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่ และเวลาได้ตลอด การนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประเทศต้องมีการบริหารจัดการที่ดีและตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การสร้างความสมดุลและความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเลื่อนไหลหรือการกระจายทางวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดการการผสมผสานทางวัฒนธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนและของท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม และทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมปลูกฝังและส่งเสริมให้มีให้เกิดขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดีงามเพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องสืบไป

แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้านทุนทางวัฒนธรรม

จากแผนภูมิ การนำทุนทางวัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมาอย่างยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูล พบว่า ประเทศไทยมีผู้รู้ภูมิปัญญาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ มากมาย แต่ขาดการนำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง ความรู้ภูมิปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายเรื่องได้สูญหายไปจากสังคมหลายเรื่องยังไม่ได้มีการพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง การพัฒนาความรู้และนวัตกรรมจากภูมิปัญญา เพื่อใช้ในการพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำและไม่ได้มีการคุ้มครองตามกฎหมาย บางส่วนต่ออยู่ในมือคนต่างชาติ การผลิตสินค้าและบริการจากความรู้ภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อพัฒนารายได้มากกว่าการรักษาคุณค่าและรากฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น แต่ประเทศไทยยังขาดการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของสินค้าได้อย่างชัดเจน ขาดการบูรณาการระหว่างนโยบายและแผนงานต่างๆ ภาครัฐยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของคนไทยค่อนข้างน้อย

ดังนั้น จึงมีข้อเสนอในการนำทุนทางวัฒนธรรมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนโดยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการท้องถิ่น ให้มีเอกลักษณ์และตอบโจทย์ตลาดมากขึ้น, ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่, และ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ผ่านการสร้างงาน สร้างอาชีพ และการร่วมมือกันในเครือข่าย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไปในประเด็นดังนี้

1) การสร้างผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรม โดยนำเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปะ มาสร้างสรรค์เป็นสินค้าและบริการใหม่ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่ม ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นและแตกต่างจากท้องตลาด.

2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนสามารถใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต หรือเทศกาลต่างๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้ชุมชน และกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่.

3) การสร้างงาน สร้างอาชีพ และรายได้ กระจายสู่ชุมชน เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรม (Cultural Economy) นำไปสู่การสร้างงานและอาชีพที่หลากหลายในชุมชน เช่น ศิลปิน ช่างฝีมือ หรือผู้ประกอบการด้านวัฒนธรรม ทำให้เงินหมุนเวียนในท้องถิ่นและยกระดับคุณภาพชีวิต.

4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง เกิดความร่วมมือร่วมใจในเครือข่ายต่างๆ ทั้งในระดับชุมชนและกับหน่วยงานภายนอก.

5) การส่งเสริมการเรียนรู้และการสืบทอด โดยสร้างกลไกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมความรู้รักสามัคคีในชุมชน และส่งเสริมการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นหลัง เพื่อให้การพัฒนามีความยั่งยืน. สถาบันการศึกษาและหน่วยงานวิจัยสามารถทำหน้าที่ประสานงาน ให้องค์ความรู้ และอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรม.

References

- Department of Social Development and Quality of Life Promotion. (2011). Cultural capital: Concepts and applications in community development. Bangkok: Department of Social Development and Quality of Life Promotion.
- National Culture Commission Office. (2025). Report on the situation of Thailand's cultural capital. Bangkok: National Culture Commission Office.
- Patthamasiriwat, D. (2004). A study of cultural capital for community development. Bangkok: University Press.
- Throsby, D. (2001). Economics and culture. Cambridge: Cambridge University Press.

